

Digital Humanities

DIGITAL HUMANITIES PENTRU SURSELE FILOSOFICE MEDIEVALE

3. Editarea critică

conf. dr. Mihai MAGA

Universitatea Babeș–Bolyai, Cluj–Napoca
Masteratul de Filosofie Antică și Medievală

semestrul II, 2023–2024
HME2415/03

<https://www.dhcluj.ro/dhm/>

- Metoda celui mai bun manuscris
- Metoda eclectică
- Metoda stemmatică (lachmanniană)
- Metoda neorientată (materială)

- Ediția tip facsimil
- Ediția eclectică
- Ediția literară (critică)
- Ediția diplomatică
- Ediția materială

- Introdúcere
- Text
- Aparat critic

◀ ◻ ▶ ◀ ◻ ▶ ◀ ≡ ▶ ◀ ≡ ▶ ≡

- Metoda celui mai bun manuscris
- Metoda eclectică
  - *Lectio difficilior*
- Metoda stemmatică (lachmanniană)
  - *Stemma codicum*
- Metoda neorientată (materială)

- cea mai veche și mai simplă metodă
- este ales un manuscris considerat cel mai bun și este transcris
  - cum este ales?
    - cel mai vechi
    - cel mai complet
    - cel mai ușor de citit, etc.
  - 🔗 uneori manuscrisul de referință este schimbat de la o secțiune la alta
- metodă utilă când între copii se identifică una de o relevanță aparte, ex. un autograf

- scopul editorului este de a obține un text final cât mai apropiat de intenția autorului și cât mai inteligibil
- editorul își poate stabili o metodologie științifică sau semi-științifică, dar unele opțiuni vor fi subiective, autoriale
  - editorul își asumă sarcina de a interpreta probele materiale pentru cititor
- Proceduri eclecticice:
  - recensio** sortarea și colaționarea manuscriselor
  - examinatio** încercarea de a stabili cea mai timpurie versiune a textului
  - emendatio** corectarea textului (uneori numită *divinatio*)
    - intervențiile editorului pot fi netransparente și pot corupe textul; normele de inteligibilitate pot fi subiective
- datorită procedurilor complexe de reconstituire a textului, deciziile editoriale rămân obscure

- = lecțiunea mai dificilă este mai puternică
  - poate fi considerată o metodă eclectică
- folosită în sec. XV–XVIII pentru editarea *Bibliei* și a altor surse, drept criteriu obiectiv în selectarea variantelor textuale
- **Regula:** acolo unde manuscrisele diferă, se alege lecțiunea cea mai dificilă
  - **Aserțiune:** când copiiștii nu înțeleg un cuvânt sau fragment dificil, îl înlocuiesc cu unul mai simplu, comițând o greșală

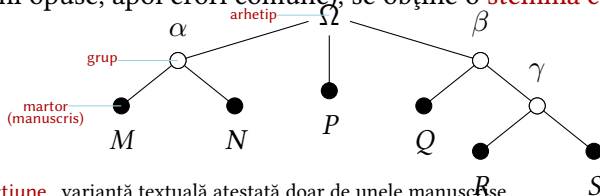

Ex: Toletanus | Tolemeus | toleramus ; supervincentis | supervenientis | super intendentis

Mt 6,9: πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθέτω τὸ ὄνομα σου ...

Lc 11,2: πάτερ, ἁγιασθέτω τὸ ὄνομα σου ...

- reconstrucția prin metode filologice a relațiilor de derivare a manuscriselor dintr-un arhetip
arhetip = model virtual al tuturor copiilor manuscrite, posibil dar nu obligatoriu textul original
- prin evaluarea diferențelor textuale comune ale manuscriselor (lecțiuni opuse, apoi erori comune), se obține o **stemma codicum**

lecțiune variantă textuală atestată doar de unele manuscrite

Ex: autem | enim ; ergo | igitur ; sive | seu ; inv. ...

eroare variantă textuală evident greșită, dar atestată de unele manuscrite

Ex: erat | errat ; anima | alia ; sum | suum ; om. ...

- deciziile editoriale în privința variantelor textuale se iau apoi în funcție de relația manuscriselor cu modelul

M. L. WEST, *Textual Criticism & Editorial Technique*, Stuttgart: B. G. Teubner, 1973

1 se numără **lecțiunile** diferite din fiecare manuscris și grup de manuscrise

☞ $M=15$; $N=11$; $P=21$; $Q=14$; $R=11$; $S=12$; $MN=17$; $RS=11$; $QRS=19$

2 se dispun în cerc siglele și se izolează grupurile

3 se conectează într-un punct comun grupurile, obținând **stemma neorientată**

4 se numără **erorile** comune ale manuscriselor și grupurilor pentru a decide cum se orientează stemma

☞ $M=4$; $N=3$; $P=9$; $Q=5$; $R=2$; $S=3$; $MN=5$; $RS=4$; $QRS=3$

5 se ridică stemma în punctul în care nu există greșeli comune, obținând **stemma orientată**

1 se numără **lecțiunile** diferite din fiecare manuscris și grup de manuscrise

☞ $M=15$; $N=11$; $P=21$; $Q=14$; $R=11$; $S=12$; $MN=17$; $RS=11$; $QRS=19$

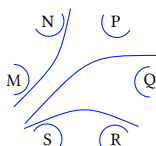
2 se dispun în cerc siglele și se izolează grupurile

3 se conectează într-un punct comun grupurile, obținând **stemma neorientată**

4 se numără **erorile** comune ale manuscriselor și grupurilor pentru a decide cum se orientează stemma

☞ $M=4$; $N=3$; $P=9$; $Q=5$; $R=2$; $S=3$; $MN=5$; $RS=4$; $QRS=3$

5 se ridică stemma în punctul în care nu există greșeli comune, obținând **stemma orientată**

1 se numără **lecțiunile** diferite din fiecare manuscris și grup de manuscrise

☞ $M=15$; $N=11$; $P=21$; $Q=14$; $R=11$; $S=12$; $MN=17$; $RS=11$; $QRS=19$

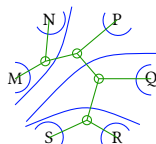
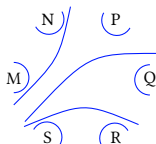
2 se dispun în cerc siglele și se izolează grupurile

3 se conectează într-un punct comun grupurile, obținând **stemma neorientată**

4 se numără **erorile** comune ale manuscriselor și grupurilor pentru a decide cum se orientează stemma

☞ $M=4$; $N=3$; $P=9$; $Q=5$; $R=2$; $S=3$; $MN=5$; $RS=4$; $QRS=3$

5 se ridică stemma în punctul în care nu există greșeli comune, obținând **stemma orientată**

1 se numără **lecțiunile** diferite din fiecare manuscris și grup de manuscrise

☞ $M=15$; $N=11$; $P=21$; $Q=14$; $R=11$; $S=12$; $MN=17$; $RS=11$; $QRS=19$

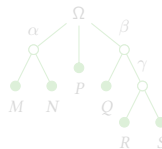
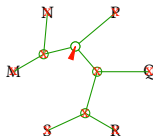
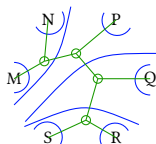
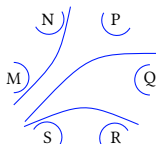
2 se dispun în cerc siglele și se izolează grupurile

3 se conectează într-un punct comun grupurile, obținând **stemma neorientată**

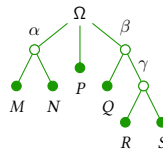
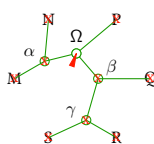
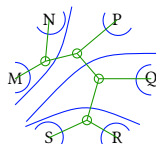
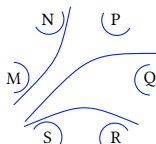
4 se numără **erorile** comune ale manuscriselor și grupurilor pentru a decide cum se orientează stemma

☞ $M=4$; $N=3$; $P=9$; $Q=5$; $R=2$; $S=3$; $MN=5$; $RS=4$; $QRS=3$

5 se ridică stemma în punctul în care nu există greșeli comune, obținând **stemma orientată**

- 1 se numără **lecțiunile** diferite din fiecare manuscris și grup de manuscrise
- ☞ $M=15$; $N=11$; $P=21$; $Q=14$; $R=11$; $S=12$; $MN=17$; $RS=11$; $QRS=19$
- 2 se dispun în cerc siglele și se izolează grupurile
- 3 se conectează într-un punct comun grupurile, obținând **stemma neorientată**
- 4 se numără **erorile** comune ale manuscriselor și grupurilor pentru a decide cum se orientează stemma
- ☞ $M=4$; $N=3$; $P=9$; $Q=5$; $R=2$; $S=3$; $MN=5$; $RS=4$; $QRS=3$
- 5 se ridică stemma în punctul în care nu există greșeli comune, obținând **stemma orientată**

- este centrată pe obiectul material (ex. manuscrisul)
- redă exhaustiv proprietățile sursei
- evită interpretările arbitrare, conjecturile, emendările
  - asigură maximă științificitate și factualitate
  - oferă instrumente pentru interpretarea textului sursă
- poate produce așa-numita **headless edition**

headless edition = ediție critică a tuturor surselor manuscrise fără stabilirea unui text unificat

Ms. A

text și descriere

...

Ms. B

text și descriere

...

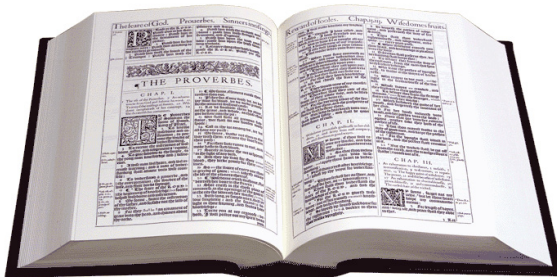
Ms. C

text și descriere

...

- Ediția tip facsimil
- Ediția eclectică
- Ediția literară (critică)
- Ediția diplomatică
- Ediția materială

- reproducere fotografică a sursei textuale
- conține eventual o introducere, un aparat minimal și/sau anexe (index, bibliografie etc.)

1611 King James First Edition, 400th Anniversary Edition, The Bible Museum (2011)

- centrată pe textul stabilit de editor, de obicei printr-o metodă eclectică sau a celui mai bun manuscris
- aparatul critic este minimal, incomplet sau inexistent
- fragmentele de text reconstituite de editor sunt uneori marcate cu semne convenționale

8 DE CIVILI DOMINIO [CAP. I.] homines commutaverint inter se aliqua sine suo consensu, [2D] non est iustum; et patet, quomodocumque homines commutaverint bonum domini emendo, vendendo, donando, iudicando, nisi ipse concesserit, commutatio est iniusta. Hoc ergo habito probatur quod Deus non approbat quod iniustus aliquis dominetur, quia sit de Petro iudicato. Contra, si Deus approbat istud dominium, per idem approbat usum illius domini et omnia alia, quae illi pertinent; et cum omnis talis ablatio bonis domini (ut patet ex secundo argumento), sequitur quod Deus approbat hunc abusum: 10 ymmo, cum quolibet opus talis iniustus sit peccatum, sequitur quod Deus sit auctor et approbator peccati, non solum quod esse secundum sed etiam quod esse primum; quia, si Deus vult quod iste dominetur et iste solum sic dominatur tyrannizando, sequitur quod Deus vult quod ipse tyrannizet, 15 et per consequens, ut sic, peccet: quod est blasphemum dicere. Confirmatur ex Scriptura: nam Osee viii. 4. Deus dicit prophetic de tyrannia, <i>Ipsi regnauerunt et non ex me</i>; tyrannides enim dicuntur equivocare regnationes pretense (ut dictum est superius, capitulo tercio de iure simpliciter et 20 pretense); et patet cum iniustus non dominatur ex * Deo 2A quod nullus simpliciter dominatur. II. Licet autem rationes tres predictae dent fidem pluribus ad conclusionem propositam, tamen quia alii, secundum 25 variationem suorum sensuum, et in aliis rationibus delectantur, ideo ut conclusio sit universalis et magis evidens, adducim sex rationes alias ad eandem. Primo sic: Non est possibile hominem iuste simpliciter habere aliquid bonum nisi adiacens, nisi Deus donando id sibi prestiterit (ut patet 30 tractatu tercio de Dominio divino); sed Deus non prestat aliquid, dum est in materiali peccato, aliquid donum suum: ergo nullus existens in materiali peccato habet pro tunc iuste 35 ex Deo remota: cui dicitur ab adiutor et ad adiutorium. 26. Superius, presumendo tractatu primo. Cf. supra, p. 2, l. 8.	9 CAP. II.] LIBER PRIMUS. 2A) simpliciter aliquid bonum. Minor videtur ex hoc quod fit by itself non est prudentis prestare inimico, quem scit solum abuti prestito et ad sui damnum dissipare bona prestandis: Deus autem est summe prudens et providus; ergo non prestat 5 creature suae quicquam pro tempore quo peccat mortaliter. Confirmatur ex hoc quod non est possibile Deum prestare alicui aliquid nisi digno: nullus talis est dignus esse Dei prestarius; ergo nulli tali, pro tempore quo est huiusmodi, prestat assumptum. Patet ex hoc quod Deus, cum non potest 10 nisi voluntarie et rationaliter prestare, eo ipso quod prestat aliquid creature, dignificat ipsam ut sit Deo prestarius: et cum hoc sit magna gratia, videtur quod Deus prius vel simul gratificat creaturam rationalem, dum aliquid sibi donat. Secundo confirmatur ex hoc quod oportet omnem 15 imperantem dominium, eo ipso imperare a Deo dominum, ut sit capitalis dominus cuiuscunque (ut patet ex ultima 20 ratione capituli precedentis); ergo conclusio: et * minor patet ex hoc, quod imperare, cum sit creaturam se dignificare, est mereri, quod non potest inesse nisi per gratiam. 25 Tercio confirmatur ex hoc quod si quis imperet a Deo, Deus consentit imperatori, et per consequens iustum est quod habeat illi: et cum omnis iusticia accidentis presupponat iusticiam in subiecto (ut patet ex ratione prima prioris capituli), sequitur quod, prius quam iustum sit quod quis habeat 30 donum Dei, oportet eum in sua substantia esse iustum. Et istud videtur Scripturam innuere (habitu primo capitulo, 2) quando dicit, <i>Si quis vult vestrum indiget sapientia, petenda a Deo qui dat omnia affluenter et non inoperat</i>. Ecce, quod oportet imperare a Deo quicquid homo habere volu- 35 erit; secundo, quod Deus non donat nisi gratis, quia non inoperat in donando, sed post conveniendo ingratos et infideles servos ad iudicium, (ut patet Math. xxv. 14 de homine profecto peregre postquam tradidit famulus bona sua). Et potest istud confirmari per illud Psalm. xlix. 16, 35 ubi inoperat peccator qui enarrat iusticiam suam et

J. WYCLIFFE, *De civili dominio*, lib. I, ed. Reginald Lane Poole, London, Wyclif Society, 1885

- centrată pe text și pe tradiția acestuia
- conține un aparat critic extins, menționează variantele textuale și deciziile editoriale
- folosește o metodă științifică pentru stabilirea textului (ex. m. stematică)

⟨APPENDIX⟩
TRACTATUS PRIMUS

Cap. 7. De intentione
ad intellectum eorum quae dicta sunt

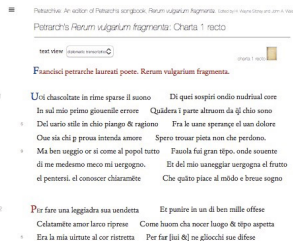
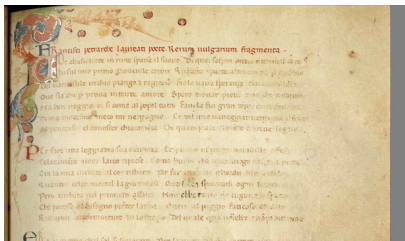
Ad intelligit autem omnium eorum quae dicta sunt sciendum est quod formae nomen [et] rationem primi inveniuntur *STRICT*; et ante eos qui philosophi fuerunt *EXPLICIT* omnem causam ad materiam retulerunt. Videntur enim quod nihil in materia per quod id quod formabile est formetur et quod materia formabilis formantis se formae causae esse non potest, *EXISTUNT* [et] formae esse a materia separatas, eo quod quaecunque sunt in materia formae in materia inducuntur; sed, id enim non possunt esse causae formationis [et] materiae. Id enim quod per se et substantialiter et secundum seipsum causae formationis non est formatum sed formans secundum ipsum, et ideo tales formae inefficienter formantes [et] extra materiam esse possunt et separatas in lumine primorum agentium intellectu existentes ex quibus scit ex quodam sigillo omnium formae quae formantur produci habent.

Has autem formas – sic foris manentes et omnia for-
mantes – cum ipso lumine agentium intellectuum ex-
pandi *DEKERUNT* super formanda, et ideo tales formas
DEKERUNT esse principia formale incorruptibilia per
qua vera habetur scientia et notitia | rerum, sicut lumen
solis colore expanditur vel effunditur super colorata
visibilia | secundum eos qui *DEKUNT*, sicut et verum est,
quod colores non sunt in tenebris | sed in adventu lumen
| expanditur super corpore terminata. Propter
quod etiam *ΠΥΡΑΓΟΡΗΣ* colorem “*epiphanium*” – hoc
est “desuper eminentem” – nominaverunt; hoc igitur
modo *DEKERUNT* | a separatis formis per intelligentie
agentis lumen formas effundit materiales, et ideo ma-
teriales formas non vere dici formas sed verarum |
formarum imagines, sed tam separatas quam imagines
eorum de rebus prædicari: separatas quidem eo quod
immaterialia lumen intelligentie quod penetrativum
est | rerum | infunditur omnibus et faciat esse et
sunt principia compositionis inordinata: invaries autem

[illegible][illegible]

ALBERTUS MAGNUS, *Liber sex principiorum*, p. xli, Institutum Alberti Magni Coloniense

- conservă cât mai mult forma specifică a textului: ortografie, așezare în pagină
- nu normalizează cuvintele, uneori nu expandează abrevierile
- conține un aparat filologic exhaustiv
- relevantă pentru documentele juridice și diplomatice

PETRARCA, *Rerum vulgarium fragmenta*, 1r, <http://dcl.slis.indiana.edu/petrarcharchive/content/c001r.xml#rvf001>

- centrată pe forma materială conservată a textului
- descrie și redă exhaustiv toate detaliile sursei
- uneori nu conține textul unificat, editat, ci doar variante (= ediție headless)
- preferabil în format digital, datorită cantității mari de informație

Feuillet(s)	Genre	Incipit	Remarques
6	Séquence	Alle celeste nec non et perhenne luia	I.4 ajout du mot -Christi
12	Offertoire	Ad te Domine	V. Respite, I.8 ajout du mot -mei
15	Introit	Gaudete in Domino	grattage du texte du psaume
18	Offertoire	Confortamini	I.11 grattage [—enim deus]
23	Hymne	Benedictus es	I.5 grattage et ajustement du texte sous la mélodie
23	Hymne	Benedictus es	I.3, 6 & 7 ajout -es, main 1 musique (cf. encre)
25	Offertoire	Exsulta satis	V. Loquetur, I.4 grattage et ajustement du texte sous la mélodie
48	Offertoire	Reges Tharsis	V. Suspendant, I.6 rajout postérieur de la reprise —et adorabunt
51	Introit	Omnis terra	I.5 ajout postérieur -terra
53	Offertoire	Jubilata Deo universa terra	V. Locutum est I.3 grattage —mea (mauvaise place de la syllabe)
53	Offertoire	Jubilata Deo universa terra	V. Locutum est ajout postérieur de <est> (oubli)
73	Introit	Invocabit	I.8 ajout de -me
74	Graduel	Angelis suis	I. 5 ajout postérieur de -ne unquam
76	Trait	Qui habitat	V. Quoniam ang., I.2 grattage du texte
94	Trait	De necessitatibus	I.4 grattage et réécriture du texte, main postérieure
98	Offertoire	Miserere mihi	V. Tibi soli, I.6 ajout du mot —soli, main 3
104	Offertoire	Domine in auxilium	rubrique Co grattée (erreur de rubrique)
107	Offertoire	Illumina oculos	V. Respite, I.2 grattage de la syllabe —di de —exaudi (placement)
108	Trait	Ad te levavi	I.8 grattage du mot —oculos
117	Graduel	Oculi omnium	I.3 grattage du mot —manum

Le graduel de Bellelay, Liste des interventions, <http://e1.enc.sorbonne.fr/bellelay/correctiontexte.php>

- Introducere
- Text
- Aparat critic

se pot adăuga alte elemente auxiliare: index, bibliografie, diagrame, ilustrații etc.

■ O ediție critică conține în introducere:

1 descrierea surselor

- descrierea fiecărui manuscris
- relația dintre manuscrise (stemma codicum)

2 datare

3 atribuire

4 prezentare doctrinară

- conținutul și poziția textului în context istoric
- sursele explicite și implicite

5 descrierea procedurii de editare

- metoda de editare folosită
- abrevieri și aparat critic

6 bibliografie secundară

ordinea și lungimea părților introducerii pot varia; uneori când unele elemente descriptive au fost deja publicate, o parte poate fi înlocuită cu referința bibliografică

- Textul editat urmează anumite standarde lingvistice și grafice la care editorul aderă:
  - ortografie** latină clasică, latină medievală sau ortografie necorectată
  - punctuație** punctuație modernă, clasică sau punctuația originală a sursei
  - secționare** textul este divizat prin titluri în secțiuni; se pot păstra secțiunile originale sau se poate face o nouă secționare logică
  - formatare** se pot folosi forme diferite de caractere (înclinate, majuscule reduse etc.) sau tag-uri în format digital pentru a indica elemente specifice: titluri, nume, citate etc.

- conține toate detaliile paleografice, istorice, filologice atașate textului de către editor
- vizual reprezentat prin: semne în text, note de subsol, note marginale, note finale
- rândurile textului sunt numerotate, aceste numere sunt folosite ca referințe
- Tipuri de aparat:
  - paleografic** (filologic) descrie diferențele textuale între manuscrise
  - surse** indică sursele primare pentru citate și aluzii
  - surse biblice** uneori aparat distinct pentru sursele biblice
  - tradiție** indică manuscrisele pe baza cărora este editat textul
  - comparativ** când există mai multe redactări ale textului, o redactare secundară poate avea propriul aparat

- orice tip de ediție poate fi codată în TEI
- aceeași ediție poate fi codată în mai multe moduri
- o ediție poate fi trecută ușor de la un standard la altul
- aceeași ediție poate fi vizualizată prin diverse interfețe
- afișarea aparatului critic este flexibilă și modificabilă
- ediția critică digitală este convertibilă în format clasic imprimat

Alegeți din bibliotecă sau online o ediție de text medieval. Cercetați textul și introducerea încercând să răspundeți la următoarele întrebări:

1 Ce tip de ediție este?

☐ facsimil ☐ eclectică ☐ critică ☐ diplomatică ☐ materială

Observații: _____

2 Ce metodă de editare a fost folosită?

☐ cel mai bun manuscris ☐ eclectică ☐ stematică ☐ materială

Observații: _____

3 Ce elemente de ediție critică sunt prezente:

■ în introducere: _____

■ în text: _____

■ în aparatul critic: _____